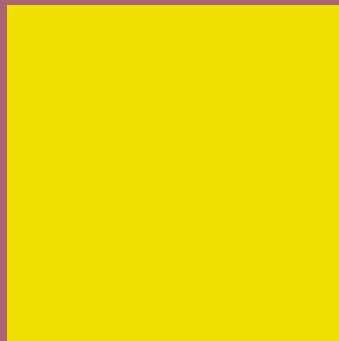

4

ONTMOETING WORDT
CONFLICT: RECHTVAARDIGE
OORLOG EN GERECHTE
VREDE

MODULE VIER

RECHTVAARDIGE OORLOG EN GERECHTE VREDE

4.1 LEERDOELSTELLINGEN & THEOLOGISCH KADER

4.1.1. LEERDOELSTELLINGEN

De mens zoekt en verheugt zich in ontmoeting: ontmoeting met zichzelf, met zijn medemens, met de natuur, met God zelf. Ontmoeten in vrede. Ontmoeten in veiligheid, om talenten creatief te ontwikkelen, om persoonlijk én collectief vooruitgang te boeken, om te genieten van schoonheid, van de natuur, van het samenleven met anderen. Het samenwerken en de solidariteit ontdekken en ontwikkelen door zijn eigen inspanningen, in afwachting van een betere, creatievere en vreedzamere toekomst. En toch leert de ervaring dat ontmoeting geen gemakkelijke opgave is. Het wordt vaak vergiftigd en verandert vaak in een conflict. De geschiedenis van de mensheid zit vol geweld, vijandelijkheden, agressiviteit en bloedige conflicten tussen individuen en volkeren. Niet alleen in de context van nationale, politieke en sociale confrontaties, maar ook in de context van religie. Geen enkele religie is aan de verleiding van conflict ontsnapt en het Christendom vormt daarop helaas geen uitzondering. Zulke conflicten staan vaak ook nog in tegenspraak tot de fundamentele waarden die ze onderwezen worden in een religie.

De kwestie die ons in dit thema zal bezighouden, wordt beschreven in de volgende tekst waarin de hoofdlijnen worden aangegeven.

Dagelijks zijn we getuige van misdaden begaan in de naam van God of in de naam van een religie. Het tonen van deze misdaden, online en op televisie, vergroot de afschuw en afkeer, het gevoel van onzekerheid en vijandigheid jegens anderen. Dit soort onzekerheid verspreidt zich in de Westerse samenlevingen, inclusief de onze. [...] Over de hele wereld zijn er godsdienstoorlogen. Misdaden en bloedbaden worden gepleegd in naam van religie. In zijn mildste vorm zien we geweld en dwang in naam van een religie [...] Ongetwijfeld hebben we dringend behoefte aan modellen van vreedzaam samenleven, van dialoog, tolerantie en verzoening tussen religieuze gemeenschappen. [...] We zijn pas echt Christenen voor zover we trouw blijven aan het gebod van liefde uit het Evangelie. Het gebod geldt jegens alle mensen, ongeacht ras, geslacht, religie, sociale klasse of afkomst. Het moet een liefde zijn die zelfs onze vijanden omvat. We zijn pas werkelijk orthodox als we niet bezwijken voor de verleiding om het koninkrijk van God op te leggen via seculiere middelen. Wanneer we weerstaan aan de uitroeiing van het 'onkruid' dat de komst ervan verhindert of vertraagt [...].

Uit Ignatios, Metropolitiet van Demetrias en Almyros. "The spread of the phenomenon of religious fanaticism and the witness and martyrdom of Christians in the modern world". Presentation at the International Interdisciplinary Conference on "Religion and Violence" (ATh., April 27-29, 2015).

Leerdoelstellingen

De lessenreeks is bedoeld om de leerlingen te helpen bij het analyseren en evalueren van Christelijke standpunten over oorlog, geweld en vrede. Ook de grenzen aan menselijke interactie worden in dit licht bekeken. De leerlingen worden aangemoedigd om Christelijke waarden in hun persoonlijke leven op te nemen om zo vrede in de wereld te bevorderen door middel van dialoog.

Specifieke leerdoelen voor de leerlingen tijdens het project.

De leerlingen ...

- begrijpen de verschillende standpunten van de Orthodoxe Kerk over alle vormen van geweld en oorlog, zelfs indien het een rechtvaardige of heilige oorlog betreft.
- bestuderen de leer van het Evangelie over het vreedzaam samenleven van mensen.
- evalueren de leer van het Christendom met betrekking tot het vestigen van vrede en verzoening.
- nemen het belang van oecumenische en inter-christelijke dialoog in overweging waarbij het vreedzaam samenleven van religieuze gemeenschappen voorop staat.
- definiëren de persoonlijke verantwoordelijkheid van de gelovige, evenals hun eigen verantwoordelijkheid, voor het cultiveren van verzoening tussen alle vormen van anders-zijn.

1.1.3 BEOOGDE LEERDOELSTELLINGEN ALS RESULTAAT VAN HET VOLLEDIGE LEERPROCES.

De leerlingen ...

- kennen de betekenis van de termen "rechtvaardige oorlog", "heilige oorlog" en "vrede in Christus".
- onderzoeken en evalueren de verschillende interpretatieve benaderingen van de bovenstaande termen.
- onderscheiden de beginselen van het Evangelie die de grenzen van vreedzame meningsuiting aangeven.
- ontdekken het belang van de interreligieuze dialoog en nemen het op in hun dagelijks leven.
- erkennen de verantwoordelijkheid van de gelovige voor het onderhouden van een nuchtere dialoog, voor het wederzijds respect en vreedzaam samenleven van diversiteit op lokaal en mondiaal niveau.
- worden zich meer bewust van de finesses in de samenleving en maken vrede tot een sleutelwaarde in hun leven.

4.1.2 THEOLOGISCHE VEREISTEN

Theologische achtergrond over het onderwerp

Om een diepere basis te leggen voor de theologische benadering van ons onderwerp – “Ontmoeting wordt conflict. Rechtvaardige oorlog en gerechte vrede” -citeren we fragmenten uit relevante literatuur, die de leerkracht theologisch kunnen ondersteunen. We vullen ook de teksten aan die in de studiemap van de leerlingen gebruikt worden om het onderwerp uit te werken.

Heilig Land en Heilige Volk.

De oproep die Christus tot ons richt is persoonlijk en niet gericht aan het collectief van een natie, ras, mensheid, enzovoort. Wanneer we ons argument onderbouwen met enkele specifieke Bijbelse voorbeelden, dan zijn de roeping van de twaalf, de bekering van Paulus op weg naar Damascus, de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan, de ontmoeting van Jezus met Zacheüs, de verhalen van de Kanaänitische vrouw, de Romeinse hoofdman of zelfs de Samaritaanse vrouw bij de bron van Jacob, absoluut persoonlijke gebeurtenissen en keuzes die niet bemiddeld worden door religieuze, nationale, taalkundige, culturele of klasse-gevoelige collectieven. Bovendien zijn het ook vaak persoonlijke keuzes die zich tegen specifieke collectieve groepen keren of die tegen het kader en de grenzen botsen die een bepaald collectief bepaald heeft.

Het collectief van de natie krijgt geen vorm in het Nieuwe Testament, niet omdat er toen een zogenaamd privé-geloof of individuele versie van geloof en verlossing was ontstaan, maar omdat het enige collectief dat in het Nieuwe Testament erkend wordt de Kerk is: het nieuwe volk van God. En dit nieuwe volk is radicaal geestelijk. Het wordt niet gevormd op basis van ras, natie, taal of cultuur, maar op basis van toegang tot het Lichaam van Christus. Op deze manier biedt het universaliteit en katholiciteit. Zowel orthodoxen als christenen uit andere tradities zullen dringend moeten beslissen welke van deze twee we steunen en belijden: de eenheid van allen en het universele broederschap van mensen, of een vorm van nationale trots? In een tijd en in de context van een pluralistische postmoderne samenleving moet het Christendom de theologische en spirituele bronnen van de Bijbelse, patristische en eucharistische traditie in de retoriek van ‘identiteiten’ en in een verouderd religieus tribalisme afwerpen.

Uit Pantelis Kalaitzidis, “Holy Lands and Sacred Nations”,
Concilium: International Review of Theology, 2015.1, pp. 122-123

Een theologie van de ander en identiteit.

Vanuit religie is het nodig om een moderne theologie van de ander en identiteit te formuleren om zo te begrijpen dat anders-zijn geen bedreiging vormt voor eenheid op het niveau van het individu. Verschil leidt niet tot verdeeldheid, maar zorgt ervoor dat onze gevoelens over de ander een ontologisch deel van onze identiteit worden. Per slot van rekening is voor religie de Waarheid (God) niet het licht van de ene cultuur boven de andere; integendeel, de relatie van de Waarheid tot de wereld is onlosmakelijk verbonden met vrijheid, wat betekent dat de identiteit van de sociale persoon het anders-zijn bevat. Vanuit het standpunt van de moderne theologie betekent obsessie en zelfidentificatie met bepaalde culturele modellen de transformatie van cultuur in een "gevangenis van waarheid" [...] De mens is een schepper van cultuur in een multiculturele omgeving en niet een product of een consument in een productieproces, zoals de ideologie van de consumentenmaatschappij dicteert. Volgens deze logica respecteert religie -als een existentieel antwoord - diversiteit en kijkt ze uit naar wereldvrede, waarbij ze tolerantie bevordert tussen de verschillende denominaties en versies van openbaring, maar ook tussen haarzelf en seculiere bewegingen en opvattingen.

Uit D. Magriplis, "The world as a product and religious fanaticism",
Synaxis 104, pp. 43-44.

De Vaders van de Kerk over geweldloosheid

Volgens Johannes van Damascus “wordt deugd bij deze naam genoemd, omdat het gebaseerd is op keuze. Het is een initiatief en vrijwillig, omdat we opzettelijk goede daden verrichten, door keuze, en niet onbedoeld en uit noodzaak”. Hij stelt herhaaldelijk dat “wat met geweld wordt gedaan, geen deugd vormt”. ‘God,’ merkt Basileus de Grote op, ‘houdt niet van wat uit noodzaak wordt gedaan, maar van wat wordt verwezenlijkt door deugd. En deugd wordt bereikt door de vrije wil, niet door dwang. De vrije wil zelf hangt van onszelf af.’ “ De verleiding voor de mens om God te aanvaarden als een tiran is natuurlijk niet nieuw. De heilige Isidorus van Pelusium zegt, in een antwoord op iemand die zich afvroeg waarom Christus er niet in geslaagd is om Judas de deugd te laten omarmen, dat men het begrip vrije wil niet mag vergeten, “omdat de redding van de mens niet wordt opgebouwd door geweld en dwang, maar door overreding en aanvaarding “[...]

Dit is duidelijk de theologische basis die, in combinatie met het gebod van de liefde, Johannes Chrysostomus - tijdens een tijd van hevige conflicten – deed verklaren dat het een godslastering is om God te vragen op te treden tegen onze vijanden. Volgens hem moeten Christenen hun standpunten tot de dood verdedigen en strijden tegen heidense argumenten zonder anderen te provoceren, aan te vallen of te beledigen. Evenzo verhindert Augustinus in een toespraak die is beschreven als een “meesterwerk van massamanipulatie” dat de christenen van Carthago de huizen en tempels van de heidenen binnendringen om hun afgoden te vernietigen. Het is beter, zo zegt hij, afgoden uit hun hart te verwijderen door voor hen te bidden, dan in haat tegen hen te keer te gaan. En wanneer we de nieuwe vloed van martelaren voor de kerk zien, herinneren we ons de woorden van Chrysostomus. Hij beschouwt het gebruik van geweld in zaken van het geloof als een kenmerk van heidense koningen. Volgens hem heeft geen enkele christelijke koning een ongelovige ooit gedwongen zich te bekeren. In feite beschouwt hij het als een prestatie dat Christenen veel heidense boeken van de ondergang hebben gered. “Het is niet juist voor christenen”, zegt hij ergens, “om drogredenen te vernietigen door dwang en geweld; zij moeten de redding van mensen bewerkstelligen door overreding, rede en zachtmoedigheid.”

Uit Th. N. Papathanassiou, *The Church comes into being when it opens up*,
Athens: En Plo, 2008, pp. 244-246

Een korte toelichting van de gelijkenis van het onkruid.

Een korte toelichting van de gelijkenis van het onkruid (Mt: 13: 24-30) [...] De verzoeking waarover Christus in deze gelijkenis spreekt, is groot: namelijk om de wereld voor altijd van het kwaad te verlossen, om het onkruid van de goddelozen met wortel en al uit te trekken zodat het goede de absolute overhand krijgt in de geschiedenis. Maar aangezien het kwaad niet bestaat, maar het enige dat bestaat de mensen zijn die het kwade doen – want het onkruid is niet de boze maar het nageslacht van de boze - betekent de wereld reiniging van de boze eenvoudigweg de dood en bloedvergieten van de onschuldigen en de schuldigen, de rechtvaardigen en de onrechtvaardigen zonder onderscheid. Daarom verwerpt Christus deze verzoeking, net als de zonen van het koninkrijk, d.w.z. de heiligen, dit doen. Zijn gebod is ondubbelzinnig en absoluut: [...] laat ze beide groeien, het kruid en het onkruid.

Deze weigering en dit gebod vormen de meest radicale veroordeling van geweld en wel omdat geweld hier in zijn meest aantrekkelijke versie wordt veroordeeld. Wat is er meer aantrekkelijk dan geweld te rechtvaardigen als middel om de wereld van het kwaad te verlossen. Voor de ware gelovige is de enige heilige oorlog die er bestaat de interne oorlog tegen de hartstochten. Extern geweld tegen zondaars, goddelozen of ongelovigen is verwerpelijk. Dit schijnbaar zuiverende en verlossende geweld dat het onkruid van het kwaad uit de samenleving zou verdrijven, is een toelating tot genocide en etnische zuivering. We hebben dit recent nog gezien in de tragiek van de oorlog in ex-Joegoslavië. Het betekent totalitarisme of het gewelddadige opleggen van het goede, de samenleving van 'de gelukzaligheid, de verplichte deugd en het nieuwe type mens'. Laten we er tenslotte aan toevoegen dat deze verzoeking van de zonen van het Koninkrijk de hoogste mogelijke monotheïstische zonde is: de mens die God vervangen wil in het oordeel van de andere.

Jezus' gebod "laat ze beide groeien: het kruid en het onkruid" definieert de houding die christenen - en, naar mijn mening, ook volgelingen van andere religies - moeten volgen in de postchristelijke Europese samenleving: leven en getuigen van hun geloof en leer zonder bezorgdheid over cijfers en statistieken en zonder een druk uit te oefenen om mensen te bekeren. Het is een houding die niet mag bezwijken voor de verleiding van wanhoop in deze wereld die een radicaal ander pad lijkt te volgen en die deze wereld kan overlaten aan God zelf. '

Uit St. Zoumboulakis, God returns to Europe,
Inleiding tot het boek
Jean Daniel, Is God a fanatic? Athens: Polis, 1998, pp. 46-49

Religieus fanatisme of politieke pathologie?

Ik denk dat, zelfs als in de persoonlijke en subjectieve wereld, dus op het niveau van het individu, de grens tussen gematigdheid en extremisme of tussen nuchter geloof en hartstochtelijke ijver vaag en poreus is, er een beroep moet worden gedaan op bepaalde instellingen om deze nuchterheid zichtbaar en gerespecteerd te maken [...] Het behoud en de verdieping van de matiging valt onder de bevoegdheid van instellingen en bemiddelaars, zelfs wanneer dit niet kan worden gegarandeerd op momenten van persoonlijk ervaren intensiteit. Een instelling, kerkelijk of seculier, religieus of politiek, kan en moet pleiten voor en overtuigen ten gunste van de gematigde interpretatie, de niet-fanatieke en de niet-totalitaire interpretatie van het geloof. Dit betekent dat zelfs als een hartstochtelijk fanatisme een onlosmakelijk element is van de identiteit en de betrokkenheid, de instelling haar bemiddelaars en ambtenaren moet oproepen om 'verzet' te organiseren, met andere woorden om pedagogisch te bemiddelen en de duidelijke scheiding van geloof van geweld, onderdrukking en haat naar voren te brengen".

Uit Nikolas Sevastakis, "Religious fanaticism or political pathology?" Frear, 2021

<https://mag.freear.gr/thriskeytikos-fanatismos-i-politiki-pathologia/>

Vrede en Goddelijke Liturgie

De Goddelijke Liturgie begint met de "vredeslitanie". Dit zijn de drie openingsbeden: "Laten we in vrede bidden tot de Heer", "Voor de vrede van boven", "Voor de vrede van de gehele wereld ...". Op de drie belangrijkste momenten van de Goddelijke Liturgie: vóór de lezing van het evangelie, vóór de vredeskus en vóór de heilige communie, heeft de Kerk de uitroep opgenomen: "Vrede zij met jullie allen". Tijdens de Anafora, die het hoogtepunt is van de Goddelijke Liturgie, dringt de celebrant aan: "Laten we rechtop gaan staan! Laten we vol ontzag staan! Laten we opletend zijn, zodat we het Heilige Offer in vrede kunnen aanbieden." De zangers antwoorden: "Een genade van vrede, een offer van lof" en onderlijnen zo de vredevolle inhoud van het gebeuren. Na de offerande en voor de heilige communie worden gebeden voor de verschillende noden van de gelovigen gelezen. Onder hen neemt vrede weer een belangrijke plaats in. Volgens het bovenstaande bevat de Goddelijke Liturgie een voorwaarde en een effect in relatie tot (het goede van) vrede. Vrede veronderstelt verzoening. De meeste gebeden zijn erop gericht de gelovigen vóór de eucharistieviering naar een staat van verzoening te leiden, volgens de aanbeveling van Jezus in de Bergrede: "Wanneer u uw offer op het altaar aanbiedt en u eraan denkt dat uw broer [of zuster] iets tegen u heeft, laat dan uw offer daar voor het altaar achter en ga; verzoen u eerst met uw broer, en kom dan en bied uw geschenk aan." Ware deelname aan de Goddelijke Liturgie impliceert verbondenheid met het sociale leven. Iedereen die de ervaring van vrede heeft in de Goddelijke Liturgie, kan niet onverschillig blijven tegenover de afwezigheid ervan in de samenleving. Wie werkelijk deelneemt aan de Goddelijke Liturgie, kan niet meer anders denken en handelen in de kerk, en na de liturgie.

Uit St. Ch. Tsopanidis, "The Churches in Search of a 'Just Peace' in an era of globalization", in Kasselouri-Chatzivasileiadi, Eleni (ed.): "Peace on Earth...": a Vision and a Demand for Societies and Churches Today. An Orthodox Contribution, Athens: Indiktos, 2010, p.121

4.2 VIDEO ALS UITGANGSPUNT

De video bereidt ons thema “Wanneer de ontmoeting een conflict wordt: rechtvaardige oorlog en rechtvaardige vrede” voor. Dit zijn sleutelvragen die naar voor komen in de video.

De video bereidt ons thema “Wanneer de ontmoeting een conflict wordt: rechtvaardige oorlog en rechtvaardige vrede” voor. Dit zijn sleutelvragen die naar voor komen in de video.

- Hoe gaan we in ons dagelijks leven om met geweld?
- Welke levenshouding nemen we best aan volgens Christus?
- Werkt zulk een houding wel wanneer we ons geconfronteerd voelen met onrechtvaardig geweld?

Figuur 4.1
Het beeldfragment

Na een incident met een waakhond op weg naar school, gevolgd door een ruzie tussen twee klasgenoten over hun voetbalteams, komt de tiener Yiorgos tot de conclusie dat we vaak onze overtuigingen proberen te verdedigen op een manier die erg lijkt op die van dieren. Wat zegt Jezus over onze geschillen en ruzies? We krijgen het antwoord via het Evangelie en een interactief spel georganiseerd in de klas door de godsdienstleerkracht van Yiorgos.

4.2.2 VRAGENLIJST BEGRIJPEND KIJKEN.

Instructies: Na het kijken van de video worden de leerlingen uitgenodigd om individueel de volgende lijst met meerkeuzevragen te beantwoorden. Het doel van deze vragen is de leerkracht een beeld te geven in welke mate de leerlingen de inhoud van de video begrepen hebben en wat hun eigen visie is i.v.m. het thema.

Antwoordsleutel: 1 – B, 2 – C, 3 – D.

Beantwoord volgende vragen op basis van de video die je hebt gezien

1. Wat was de aanleiding voor de discussie in de klas van Yiorgos?

- a. Een onenigheid tussen leerlingen en de leerkracht
- b. Een ruzie tussen twee leerlingen over hun favoriete voetbalteams
- c. Een ruzie tussen de ene groep leerlingen en de andere
- d. een racistische aanval van de ene student op de andere
- e. Ik weet het niet / geen antwoord

2. De leerkracht leest een passage uit het evangelie voor aan de klas. Daarin zegt Jezus:

- a. Je moet geduld hebben als je geslagen wordt
- b. Als je een klap op de wang krijgt, moet je eerlijk zijn.
- c. Als iemand je op de rechterwang slaat, keer hem dan ook de andere toe.
- d. Wanneer je geslagen wordt, moet je dit melden bij de autoriteiten.
- e. Ik weet het niet / geen antwoord

3. *Welke methode gebruikt de leerkracht om de boodschap aan de leerlingen over te brengen?*
- a. Ze lezen een tekst over terrorisme en bespreken die.
 - b. Ze splitsen zich in twee groepen en spelen de ruzie na.
 - c. Ze spelen het educatieve spel "debat"
 - d. Ze spelen het interactieve spel "return the blow"
 - e. Ik weet het niet / geen antwoord

4.2.3 HEB JE HET BEGREPEN?

Instructies: *Met de volgende vraag nodigen we de leerlingen uit om hun persoonlijke mening te uiten, om te bepalen in hoeverre ze de boodschap van de video hebben begrepen en daarmee de betekenis van de woorden van Christus.*

In de video zien we dat de leraar het spel gebruikte om de leerlingen de woorden van Christus te helpen begrijpen: "Als iemand u op de rechterwang slaat, keer ook de andere toe" (Mt. 5:39). Schrijf in het volgende vak een zin waarin je uitlegt wat de leerlingen in de video hiervan volgens jou hebben geleerd?

Antwoordsleutel:

Als we niet met geweld reageren op het geweld dat we ontvangen, dan kunnen we de vicieuze cirkel van geweld doorbreken.

4.3 HET NIEUWE TESTAMENT IS TEGEN GEWELD.

Instructies: *We zullen ons verder baseren op twee passages uit het evangelie van Lucas, die Jezus' leer en houding ten opzichte van geweld illustreren.*

De Bijbelteksten worden voorgelezen door de leerkracht.

De volgende vragen zijn bedoeld om de leerlingen te helpen het gedrag van de leerlingen en de antwoorden van Jezus in de teksten te bepalen. Vervolgens bestuderen ze de manier waarop de vicieuze cirkel van geweld kan worden doorbroken.

Dagelijks zijn we getuige van gedrag dat getekend is door conflict en geweld. De mens probeert voortdurend zijn ideeën op te leggen, of situaties te veranderen met geweld, waarbij hij elk concept van vrijheid negeert. In de leer van Christus in het Nieuwe Testament vinden we de afwijzing van elke vorm van geweld.

Twee voorvallen uit Jezus' leven laten in de praktijk zijn houding ten opzichte van geweld zien. Het is een houding die contrasteert met gewelddadigheid, hoe goed die eventueel ook bedoeld is zoals in het voorbeeld van Petrus.

We lezen in het Evangelie volgens Lucas

A. Een passage net voor het passieverhaal

⁵¹Toen de dagen van zijn verheffing hun vervulling tegemoet gingen, aanvaardde Hij vastberaden de reis naar Jeruzalem en zond boden voor zich uit. ⁵²Dezen kwamen op hun tocht in een Samaritaans dorp om er zijn verblijf voor te bereiden. ⁵³Maar de Samaritanen ontvingen Hem niet, omdat Jeruzalem het doel van zijn reis was. ⁵⁴Toen de leerlingen Jakobus en Johannes dit gewaar werden, vroegen ze: 'Heer, wilt Gij, dat wij vuur van de hemel afroepen om hen te verdelgen?' ⁵⁵Maar Hij keerde zich om en wees hen op strenge toon terecht. ⁵⁶Daarop vertrokken zij naar een ander dorp. (Uit Lucas. 9:51-56, Wilibrordvertaling 1975)

B. Gedurende de arrestatie van Jezus.

⁴⁷Hij was nog niet uitgesproken, of daar kwam een troep, voorafgegaan door een van de twaalf, Judas. Deze trad op Jezus toe om Hem te kussen. ⁴⁸Maar Jezus zei tot hem: 'Judas, verraadt ge de Mensenzoon met een kus?' ⁴⁹Toen zij die om Hem heen stonden, bemerkten wat er ging gebeuren, vroegen ze: 'Heer, zullen we met het zwaard erop inslaan?' ⁵⁰En een van hen gaf de knecht van de hogepriester een slag en hieuw hem het rechteroor af. ⁵¹Maar Jezus greep in en zei: 'Laat het hierbij.' En Hij raakte het oor aan en genas hem. (Uit Lucas 22:47-51, Wilibrordvertaling 1975)

Afbeelding 4.2
Het verraad van Judas,
18e eeuwse fresco (in
restauratie) uit de Kerk
van de Heilige Apostelen,
Agia, Griekenland. Foto
door Olya Gluschenko,
2017.

Oefening 1.

Zoek in de bovenstaande Bijbelteksten de woorden en daden van de leerlingen die gewelddadig gedrag vertonen. Duidt ook de reactie van Jezus aan.

Antwoordsleutel: De leerlingen: 'Heer, wilt u dat we het bevel geven om vuur uit de hemel neer te laten komen en ze te verteren?' 'Heer, moeten we met het zwaard toeslaan?' Toen raakte een van hen de slaaf van de hogepriester met een zwaard en sneed zijn rechteroor af. Jezus: Hij draaide zich om en berispte hen "Zo is het genoeg!" En hij raakte zijn oor aan en genas hem

Oefening 2

Jezus raadt ons aan om geweld niet met geweld te beantwoorden. Helpt deze suggestie om de vicieuze cirkel van geweld te doorbreken? Verdedig of rechtvaardig je antwoord.

Antwoordsleutel: De cirkel van geweld houdt ons gevangen in gedrag dat een doodlopende weg is. Het geweld neemt voortdurend toe en escaleert, het resultaat is vernietiging. De enige manier om uit deze val te komen, is door als eerste te stoppen met gewelddadig te zijn.

Oefening 3:

Deze oefening is gebaseerd op de tekst die volgt. De tekst geeft een antwoord op het bezwaar dat in de video over de klasgenoten van Yiorgos werd geuit: het afwijzen van geweld brengt het risico met zich mee van passiviteit en dus van onderwerping aan het kwaad.

Alternatief kan deze oefening in groepen worden uitgewerkt. De bedoeling is dat het antwoord uit de discussie over het onderwerp tussen de leerlingen geformuleerd wordt met ondersteuning van de gegeven tekst.

Laten we nog eens naar de woorden van Jezus kijken die we in de video herben gehoord: "Je hebt gehoord dat er is gezegd: 'Oog om oog, tand om tand'. Maar ik zeg je: Bied geen weerstand aan een boosdoener. Maar als iemand je op de rechterwang slaat, keer dan ook de andere toe." Deze woorden sporen ons aan om de vicieuze cirkel van geweld en vergelding te stoppen. Maar deze houding roept de vraag op die vaak wordt gesteld. Leidt het afwijzen van geweld niet tot passiviteit en onderwerping aan het kwaad?

De volgende tekst formuleert een antwoord op bovenstaande vraag:

We moeten ons ervan bewust zijn dat deze houding namelijk van het afwijzen van geweld niet gelijkstaat aan passiviteit* en fatalisme*. Integendeel, het is een actieve houding; het is een keuze en een actie. De getuige [de christen] legitimeert het kwaad niet. Hij botst ermee en weigert degenen die het dienen te gehoorzamen. Christus zelf vroeg de bewaker die hem had geslagen tijdens zijn proces door de hogepriester om dit uit te leggen: "Als ik verkeerd heb gesproken, getuig dan van het verkeerde. Maar als ik goed heb gesproken, waarom slaat u mij dan?" (Johannes 18:23). Sterker nog, op een bepaald moment voor zijn arrestatie, toen hij zag dat het tempelplein een markt was geworden, maakte hij een ruwe zweep van touwen, joeg mensen en dieren eruit, gooide het geld op de grond en keerde de banken om. 'Haal die dingen hier weg! Maak geen marktplaats van mijn Vaders huis!' (Johannes 2:16). Het is opmerkelijk dat zelfs op dit specifieke moment Christus geen mensen sloeg.

Uit Ath. N. Papathanasiou – M. Koukounaras-Liagkis
Topics of Christian Ethics, Athens: Educational Policy Institute, 2020 p.83

Formuleer op basis van de tekst je antwoorden in je eigen woorden.

Antwoordsleutel:

Het afwijzen van geweld is geen blijk van zwakte tegen degenen die ons aanvallen en proberen ons kwaad te doen. We lijken passief, maar in feite zijn we sterk. Er is kracht voor nodig om ervoor te kiezen geweld te vermijden wanneer we worden uitgedaagd. We kunnen onze rechten opeisen en reageren zonder geweld te gebruiken. Dit blijkt uit het voorbeeld van Christus, die de bewaker die hem sloeg tijdens zijn proces, om uitleg vroeg. Maar er zijn ook gevallen waarin we ons dynamisch moeten uitdrukken, zoals Christus dit deed met de kooplieden in de tempel. Hij protesteerde krachtig tegen het kwaad dat werd aangericht, maar nogmaals, zonder geweld tegen mensen te gebruiken.

4.4 OORLOG: EEN VAN DE ZWAARSTE VORMEN VAN GEWELD

Instructies: *Onze volgende educatieve stap betreft de zwaarste vorm van geweld: oorlog. Zowel de oorzaken als de vormen ervan komen aan bod, evenals morele problemen die oorlog oproept voor zowel christenen als mensen met een andere levensbeschouwing. Nadat de leerlingen de teksten hebben doorzocht en de belangrijkste oorzaken van oorlog hebben gevonden, gaan ze het concept van een rechtvaardige en heilige oorlog kritisch onderzoeken. Via de geciteerde teksten worden de leerlingen uitgenodigd om de standpunten van de orthodoxe kerk met betrekking tot deze vormen van oorlog te ontdekken.*

Oorlog is een van de zwaarste vormen van geweld waarmee een mens te maken kan krijgen. De dorst naar macht en kracht, maar ook het verlangen naar rijkdom, leidt tot de vernietiging van volkeren en culturen, waarbij elk teken van vrijheid en menselijkheid wordt vernietigd. De geschiedenis zit vol wonden die oorlog heeft toegebracht aan het lichaam van de mensheid. Ze bevestigen hoe onrechtvaardig en tragisch het oorlogsgeweld is.

Zoek in de volgende teksten naar de oorzaken van de oorlog.

¹Waar komen bij u die vechtpartijen en ruzies vandaan? Toch alleen van uw eigen hartstochten, die u niet met rust laten? ²Gij begeert dingen die gij niet kunt krijgen. Gij moordt en benijdt en kunt uw doel niet bereiken. Dan gaat gij vechten en strijden. Gij hebt niets, omdat gij niets vraagt. (Jakobus 4:1-2)

Geld is de galg van zielen, de haak van de dood, het lokaas van de zonde. Hoe lang zal het almachtig zijn? Hoe lang zal rijkdom, die oorzaak van oorlogen waarvoor wapens worden gemaakt en zwaarden geslepen, heersen?

Uit Basileus de Grote, Preken, PG 31, 297B

Figuur 4.3
Bereden Noormannen die de Angelsaksische infanterie aanvallen, 12e eeuw, Auteur onbekend, 12e eeuw.
Bron Lucien Musset
The Bayeux Tapestry
2005 Boydell Press via
Wikimedia Commons:
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=27217789>

4.4.1 KAN EEN OORLOG RECHTVAARDIG ZIJN?

Maar er zijn ook oorlogen die we als noodzakelijk beschouwen, omdat ze helpen om een einde te maken aan groter kwaad. We zijn eraan gewend deze oorlog 'rechtvaardig' te noemen, als hij de vorm aanneemt van een verdediging, omdat hij de vrijheid en het leven beschermt. Met andere woorden, we spreken over oorlogen waarin je probeert de vrijheid van je vaderland en het leven van je dierbaren te beschermen door je eigen leven op te offeren. In de geschiedenis van de orthodoxe kerk zijn er gevallen waarin de kerk werd gevraagd door de Byzantijnse keizers of door de staatsmacht om de rechtvaardige oorlogen die ze voerden goed te keuren door de hulp van God in te roepen. Maar zelfs in deze "rechtvaardige" oorlog gebruiken mensen geweld en doden ze hun medemensen om zichzelf te verdedigen.

Vraag:

Wat is het standpunt van de orthodoxe kerk met betrekking tot een "rechtvaardige" oorlog?

Raadpleeg de volgende tekst om je antwoord vorm te geven en schrijf, op basis van de standpunten, een kort tekstje van een paragraaf met je antwoord:

Wanneer het voor een christen nodig is aan een oorlog deel te nemen, dient dat te gebeuren in een geest van zelfopoffering. Maar deze zelfopoffering betreft niet [...] zijn leven. Het gaat om iets dat voor een christen oneindig veel belangrijker is: het begaan van zonde en hoop op de redding! Dat wil zeggen, dat een Christen aan een oorlog zal deelnemen met het tragische besef dat men ter wille van bepaalde relatieve waarden - bijvoorbeeld de vrijheid van de gemeenschap of de veiligheid van zijn familie - aanvaardt een zonde te begaan en zijn eigen redding op het spel te zetten. Het is een tegenstrijdige omstandigheid, aangezien het een historische plicht is om geweld te gebruiken om een stortvloed van geweld te stoppen, terwijl het tegelijkertijd een marteling is, in die zin dat het een handeling is die niet alleen God niet behaagt, maar die ook Zijn vergeving nodig heeft ...

Uit Th. N. Papathanassiou, "Anthropology, Culture, Praxis"
in *Terrorism and Culture*, Athens, Armos, 2013, p.89

Antwoordsleutel:

Voor de Orthodoxe Kerk is deelnemen aan elke oorlog een zonde, zelfs als deze oorlog als "rechtvaardig" beschouwd kan worden. Oorlog is het falen van de mens om zijn medemens in liefde te ontmoeten. Daarom weet een christen, zelfs wanneer hij deelneemt aan een oorlog om de vrijheid van zijn vaderland en zijn geliefden te verdedigen, dat hij niet alleen zijn leven zal opofferen, maar ook zijn redding. Daarom vraagt hij God om vergeving. Dus deelnemen aan de "rechtvaardige" oorlog is een daad van zelfopoffering.

4.4.2 KAN EEN OORLOG HEILIG ZIJN?

Een oorlog wordt heilig genoemd wanneer deze wordt verklaard door de kerk of door een religie of, in het algemeen, in de naam van God. De bedoeling is om het geloof en de ideeën die deze specifieke religie kenmerken te verdedigen met geweld. Voor een christen is elke oorlog een burgeroorlog, aangezien de mens zich tegen zijn broeder keert, dat wil zeggen zijn medemens. Het is een tragische en ongewenste realiteit. Daarom accepteert de orthodoxe kerk niet dat een oorlog om welke reden dan ook heilig kan zijn; het is onmogelijk om een oorlog te verklaren in de naam van God en oorlog heeft nooit een heilzaam karakter en leidt degenen die eraan deelnemen niet naar hun redding.

Oefening

De volgende tekst vermeldt een incident uit de tijd van het Byzantijnse rijk dat het standpunt van de kerk weergeeft dat geen enkele oorlog een heilzaam karakter kan hebben.

In 960 na Christus eiste keizer Nikephoros II Phokas dat de kerk al degenen die stierven in de strijd tegen de islam tot heiligen zou verklaren, ter verdediging van het christelijk geloof en het vaderland. De kerk weigerde, daarbij verwijzend naar een heilige canon [...] Het is het dertiende canon van Basilius de Grote, dat het oneens is met de "straffeloosheid" van degenen die in oorlog doden - zelfs defensief! - en betoogt dat een boete van drie jaar van excommunicatie of onthouding van de Heilige Communie moet worden opgelegd [...]

Uit Th. N. Papathanassiou, "Anthropology, Culture, Praxis"
in *Terrorism and Culture*, Athens, Armos, 2013, p.91

Geef in één zin weer tot welke conclusie je kwam na het lezen van de tekst.

Antwoordsleutel:

Christenen die deelnemen aan een oorlog omwille van geloof en religie worden in geen geval gered. Integendeel, de regels van de kerk leggen hun boete op.

Figuur 4.4
Peter Stronsky: De vriendelijke engel van de vrede, Donetsk, Oekraïne, 2008, foto door Andrew Butko via Wikimedia Commons. Gelicentieerd onder de Creative Commons [Naamsvermelding-GelijkDelen-licentie 3.0 Unported](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:2008._Донецк_122.jpg). De foto is niet gewijzigd en is te vinden op: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:2008._Донецк_122.jpg.

4.4.3 EN TOT SLOT

... wat aartsbisschop Anastasios zegt over de rol van welke religie dan ook wanneer ze worden geconfronteerd met een gewapend conflict:

Instructies: *Het is best dat de leerkracht de volgende tekst voorleest als een besluit over de rol van religie in geval van geweld en oorlog.*

Geweld brengt geweld met zich mee en in deze vicieuze cirkel zijn het de onschuldigen en de zwakken die het slachtoffer worden. De kerk houdt vol dat niemand het recht heeft om de heilige olie van religie te gebruiken om de vlammen van gewapende conflicten te voeden. Religie is een goddelijk geschenk, om harten te kalmeren, wonden te helen en individuen en volkeren in vrede dichterbij elkaar te brengen.”

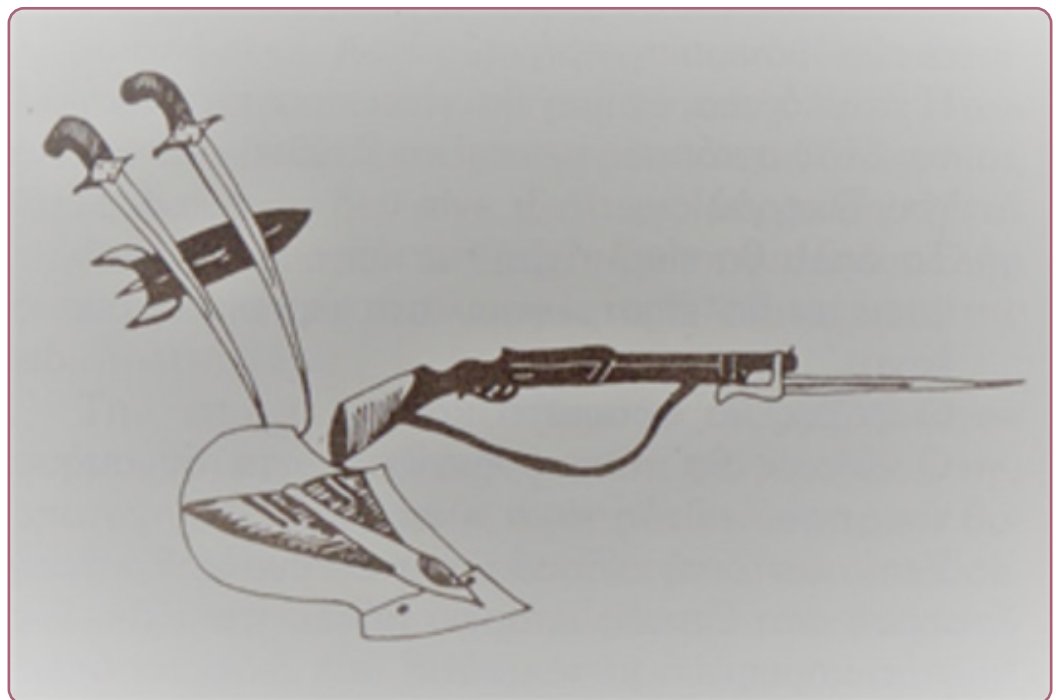
Uit Anastasios Yannoulatos, Archbishop of Tirana, *Vigilance, Debt of the Orthodox*, En Plo, Athens 2017, p. 122

4.5 STRIJDEN VOOR VREDE

4.5.1. DE PROFEET JESAJA OVER VREDE

Instructies: *Ons onderzoek wordt voltooid door het concept van vrede te beschouwen. Aan de hand van een tekening, verduidelijken we een profetie van Jesaja.*

De profeet Jesaja, die in de jaren van het Oude Testament, de komst van een nieuwe wereld ziet waar vrede zal heersen, zegt: " 4[...] zij zullen hun zwaarden omsmeden tot ploegscharen en hun speren tot snoeihaken; geen volk zal het zwaard optillen tegen een ander volk en zij zullen niet meer leren wat oorlog is." (Jes. 2: 4)

Figuur 4.5
Een ploeg van wapens
gemaakt
Tekening door Vaso
Cogou

Oefening

Bekijk de tekening "een ploeg* van wapens gemaakt" en zoek de overeenkomsten met de woorden van de profeet Jesaja.

4.5.2 DE ROL VAN RELIGIES BIJ HET BEREIKEN VAN VREDE

Figuur 4.6
Standbeeld van de vredesduif in Lomé, Togo, Afrika, foto door Jeff Attaway. Gelicenseerd onder de Creative Commons [Naamsvermelding 2.0 Generieke](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) licentie. De foto is niet gewijzigd en kan worden gevonden op [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Peace_dove_\(3329620077\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Peace_dove_(3329620077).jpg).

Instructies: *Het laatste punt waar we ons in het eerste deel op willen concentreren, is het feit dat alle religies geroepen zijn bij te dragen aan de strijd voor vrede om zo een samenleving van verzoening te scheppen. We gebruiken een tekst, waaruit de leerlingen inspiratie kunnen halen voor de volgende taak. Ze worden uitgenodigd om te reageren en zich creatief uit te drukken om een visie van vrede te bevorderen.*

De verklaring van Assisi

Op 24 januari 2002 kwamen patriarchen, imams, monniken en rabbijnen van over de hele wereld bijeen in Assisi. Samen met paus Johannes Paulus II namen ze de stelling aan dat gelovigen over de hele wereld het geweld moeten afzweren. Samen baden ze voor de wereldvrede

Fragmenten uit de Verklaring van Assisi

We verbinden ons ertoe de vaste overtuiging te verkondigen dat geweld en terrorisme onverenigbaar zijn met de authentieke geest van religie. Aangezien we elke toevlucht tot geweld en oorlog in de naam van God of religie veroordelen, verbinden we ons ertoe al het mogelijke te doen om de grondoorzaken van terrorisme uit te roeien. [...] We verbinden ons ertoe de roep over te nemen van degenen die weigeren zich over te geven aan geweld en kwaad. We willen alles in het werk stellen om de mannen en vrouwen van onze tijd echte hoop te bieden op gerechtigheid en vrede.

Uit Anastasios, Yannoulatos, Archbishop of Tirana:
Coexistence: Peace, nature, poverty, terrorism, values, Armos, Athens 2016,
p.35)

Oefening

Stel je na het lezen van de bovenstaande fragmenten uit de Assisi-verklaring voor dat je een verslaggever van een krant bent en schrijf een korte tweet om je publiek te informeren over de conclusies van deze zeer belangrijke bijeenkomst.

4.6 AANVULLENDE OPDRACHTEN: MATERIAAL VOOR VERDERE BESPREKING

Om de discussie die zal volgen in het tweede deel te verrijken, gebruiken we teksten en kunstwerken om het begrip te verdiepen en de ontwikkeling van het creatieve en kritische denken van de leerlingen te stimuleren. Het staat de leerkracht vrij om, afhankelijk van de mogelijkheden en interesses van de klas, één of meerdere teksten of kunstwerken te kiezen met de daarbij behorende activiteiten.

4.6.1 EEN SCHILDERIJ TEGEN OORLOG

Om de tragedie en het drama van het oorlogsgeweld verder te begrijpen, gebruiken we Picasso's iconisch schilderij, Guernica. Het werd gemaakt in 1937, als een direct antwoord op het nieuws over de verwoesting van de stad Guernica in Baskenland op 28 april 1937. Dit immense doek (3,49 x 7,77m) beschrijft de onmenselijkheid, het geweld en de wanhoop van oorlog. De symbolisch-allegorische inhoud van het schilderij, evenals het monumentale belang, maken het zelfs vandaag relevant. Het werk is ondergebracht in het Queen Sophia National Art Museum in Madrid, en is ruim beschikbaar op het web, bv. hier: https://i.natgeofe.com/n/0adb5779-42cb-4a12-ab9c-fdb6498bee50/Main_Guernica_BAT-10313_16x9.jpg?w=1200.

De interpretatie van het werk dat de discussie in de klas op gang zal brengen, gebeurt met de techniek of routine "I See - I Think - I Wonder" van Artful Thinking. Het is een methode van lesgeven door middel van kunst voorgesteld en toegepast door David Perkins, ontwikkeld door Harvard Project Zero in samenwerking met Traverse City voor Michigan Public Schools. De applicatie maakt gebruik van beeldende kunst (schilderkunst, beeldhouwkunst, architectuur), muziek en literaire werken. De instrumenten van kunstzinnig denken worden routines genoemd. Het belangrijkste doel van de methode is de ontwikkeling van kritisch en creatief denken van de leerlingen door de dynamiek van kunst.

Aan de hand van de routine "Ik zie - ik reflecteer - ik stel in vraag" beantwoorden de leerlingen de vragen: Wat zie je? - Wat denk je? - Wat bevreemd of verbaasd je? Met deze vragen observeren de leerlingen het werk aandachtig. Ze proberen een interpretatie van het werk te geven en te verantwoorden. Tenslotte formuleren ze hun eigen vragen. De vragen vormen de basis voor het debat over de pijnlijke gevolgen van oorlog.

Opdracht

Kijk aandachtig naar het werk Guernica van Pablo Picasso.

- Wat zie je?
- Waar doet het je aan denken?
- Wat bevreemd of verbaasd je?

4.6.2 TWEE INCIDENTEN UIT DE ORTHODOXE KERKTRADITIE

De volgende twee teksten over incidenten uit de orthodoxe kerk kunnen in de klas worden gebruikt als voorbeelden van de toepassing van criteria uit het Evangelie: het afwijzen van geweld en het beoefenen van liefde voor de vijand.

De durf van bisschop Accacius

Tijdens schermutselingen met Perzische troepen in 421, in de gebieden van Perzisch Armenië, veroverde het Byzantijnse leger zeventuizend Perzische soldaten. Deze gevangenen leden hongersnood en velen van hen stierven. Acacius riep de geestelijkheid van zijn bisdom bijeen en zei tegen hen: "Onze God heeft geen liturgisch vaatwerk nodig (kelk of discos). * Hij eet en drinkt niet, aangezien hij geen lichamelijke behoeften heeft. Dankzij de dankbaarheid van de pelgrims heeft de Kerk veel goud en zilver, dus ik vind het gepast om ze te gebruiken om de gevangengenomen soldaten van de honger te redden". Zo werden de waardevolle kerkelijke vaten omgesmolten. De inkomsten uit deze edelmetalen leverden voedsel voor de gevangenen. Ondanks het feit dat deze mensen van een ander volk waren en een andere religie hadden, werden ze door de bisschop geholpen. Ze werden bovendien voorzien materiaal om terug te keren naar hun thuisland. Er wordt gezegd dat de Perzische koning bisschop Acacius persoonlijk wilde ontmoeten en zijn bewondering uitsprak voor de wijsheid van de Byzantijnen, die zowel in oorlog als door welwillendheid wisten te overwinnen.

Uit Papathanassiou, Th. (2008), *My God, a foreigner. Texts for a truth "down in the street"*, Athens: En plo, p. 57-58. De gebeurtenis wordt ook vermeld in Socrates, *Ecclesiastical History*, 7, 21, PG 67, 781B-784A.

Opdrachten

Het dilemma waarmee bisschop Acacius wordt geconfronteerd over hoe de gevangenen te redden, valt eigenlijk samen met de vraag: wat is uiteindelijk het heiligste, de heilige vaten van de kerk of de mens, ongeacht of deze een vijand is? Welk antwoord gaf Accacius op deze vraag?

Stel je voor dat je een Perzische gevangene bent. Je hoort dat een bisschop je gered heeft van honger en gevangenschap. Beschrijf je gevoelens.

Antwoordsleutels:

Voor bisschop Acacius zijn het de criteria van het evangelie die zijn keuze leiden. Liefde en zorg voor ieder mens, zelfs de vijand, is een prioriteit, aangezien we in ieder mens het beeld van God zien. Volgens de voorbeelden van het evangelie stopt Christus immers de cirkel van geweld. Met zijn besluit stopt bisschop Acacius met zijn liefde het oorlogsgeweld.

Vanuit het oogpunt van de Perzische gevangenen die zijn vrijgelaten, voel ik vreugde, dankbaarheid, maar ik sta ook verbaasd over de vriendelijkheid die mij betoond werd.

De droom van de Heilige Carpus*

De heilige Carpus uit de 1ste eeuw verhaalt het volgende voorval. Eens maakte een heiden hem erg verdrietig omdat hij een christen ompraatte en hem tot het heidendom bekeerde. De heidenen verheugden zich over deze bekering en brachten offers aan hun goden en Carpus was vervuld van bitterheid en haat. 's Nachts stond hij, zoals gewoonlijk, op om tot God te bidden. Hij begon te protesteren dat het oneerlijk is dat atheïsten en heidenen leven en de waarheid van Christus verdraaien. Hij bad tot God om een bliksemschicht te sturen en hun leven genadeloos te beëindigen. Zodra hij deze woorden had uitgesproken, zag hij plotseling een visioen van Jezus met zijn engelen hoog in de hemel. Toen hij naar beneden keek, in een donkere kloof, zag hij de mensen die hij had vervloekt. Ze waren doodsbang en stonden op het punt in de diepte te vallen. Onder hen, op de bodem van het ravijn, zag hij slangen met opengesperde bekken, klaar om ze te bijten. En toen zag hij Jezus genadige blik op de twee mannen in gevaar en Jezus stond op van zijn troon, naderde hen en reikte zijn hand naar hen om hen te helpen. Verrast hoorde Carpus Jezus tegen hem zeggen: "Sla mij dan ook maar, ik ben bereid om opnieuw en opnieuw te lijden om alle mensen te redden.

Uit het Synaxarion van de H. Nikodemos van de Athos Berg

Opdracht

Lees in het Evangelie Lucas 9,51-56. Het is het verhaal waar Jezus zijn leerlingen berispt. Zoek de overeenkomst tussen deze gebeurtenis en het verhaal van de Heilige Carpus.

Antwoordsleutel:

De overeenkomst is duidelijk in de woorden van de leerlingen tot Jezus: "Heer, wilt U dat wij bevel geven dat er vuur uit de hemel neerdaalt en hen verteert?" en in het gebed van H. Carpus tot God "om een bliksemschicht te zenden en genadeloos een einde te maken aan hun leven". In beide gevallen lijkt het erop dat wij mensen bezwijken voor woede. We willen hen die zich tegen ons geloof verzetten vernietigen en de wereld van het kwaad reinigen met geweld. In beide gevallen zien we ook hoe de antwoorden van Christus op elkaar lijken. Zijn reactie op beide incidenten is duidelijk in zijn antwoorden: "De Mensenzoon is niet gekomen om mensen te vernietigen, maar om ze te redden" en "Dus sla mij ook maar, ik ben klaar om opnieuw en opnieuw te lijden om alle mensen te redden". Daarom, wanneer ik iemand aanval die erop staat een ander geloof te hebben dan ik, is het alsof ik Christus zelf aanval, die zelfs de vijand kwam redden met zijn liefde.

4.6.3 VREDE EN DE GODDELIJKE LITURGIE

Op basis van de volgende tekst kan de leraar kort vertellen dat het belangrijkste verzoek van de Goddelijke Liturgie het verwerven van vrede is.

De Goddelijke Liturgie eindigt met de aansporing "laat ons in vrede heengaan". Deze aansporing nodigt de gelovigen uit om met het geschenk van de vrede de wereld in te gaan, ermee te leven en ervoor te strijden. In wezen wordt aan elke individuele gelovige, maar ook aan de gemeenschap als geheel, gevraagd erop uit te gaan en te bewijzen dat het Mysterie dat ze ervaren hebben werkelijk aanvaard werd. De realisatie en verwerving van het goede van de vrede is het belangrijkste verzoek van de Goddelijke Liturgie. Het is de verbazingwekkende rijkdom van dit goede dat de liturgie bevat".

Uit St. Ch. Tsopanidis, "The Churches in Search of a 'Just Peace' in an Age of Globalization", in Kasselouri-Chatzivasileiadi, Eleni (ed.): "Peace on Earth...": a Vision and a Demand for Societies and Churches Today. An Orthodox Contribution, Athens: Indiktos, 2010, p. 120

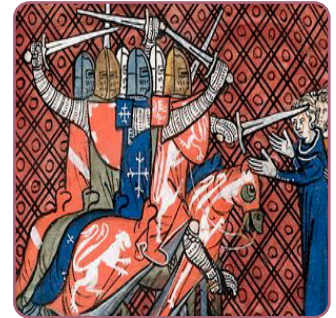
4.6.4 KAN HET KRUIS EEN SYMBOOL ZIJN VAN OORLOG OF VAN VERDEELDHEID?

Bekijk de volgende tekeningen en foto's aandachtig. Het kruis wordt er gebruikt als een symbool van oorlog of verdeeldheid.

Figuur 4.7

Van links naar rechts, en van boven naar beneden foto's:

1. Duitse tank uit de Tweede Wereldoorlog, / Envato Elements.
2. Wehrmacht verkenningzeppelin in Frankrijk tijdens WOII / Envato Elements
3. Duitse luchtmacht Panavia Tornado via [Wikimedia Commons](#)
4. Ku Klux Klan Crosss Burning, 1958, via [Wikimedia Commons](#)
5. Hospitaalridder Circa 1250 AD via [Flickr](#)
6. Kruistocht van de Albigenzen, [Wikimedia Commons](#)

Opdracht

Schrijf een tekst waarin je als christen redeneert en vraagt voor het verbod op het gebruik van het kruis als symbool voor oorlogvoering of soortgelijke zaken.

4.6.5 EEN LIED

De leerlingen werken in de klas met het lied "Where is The Love?" van The Black Eyed Peas, of ze kunnen een project doen. Het doel van deze activiteiten is dat de leerlingen via hun muzikale keuzes kennis maken met de Evangelische waarheid over het voorkomen van geweld. Het project is een alternatieve taak, als een huiswerk of groepswerk.

The Black Eyed Peas - "Where Is The Love?"

https://www.youtube.com/watch?v=WpYeekQkAdc&feature=youtu.be&ab_channel=BlackEyedPeasVEVO

People killin', people dyin'
Children hurt and you hear them cryin'
Can you practice what you preach?
Or would you turn the other cheek?

Father, Father, Father help us
Send some guidance from above
Cause people got me, got me questioning

Where is the love (Love)
Where is the love (The love)
Where is the love (The love)
Where is the love, the love, the love

Mensen gedood, mensen stervend
Kinderen in pijn en je hoort ze huilen
Kun je doen wat je predikt?
Of zou je de andere wang toekeren?

Vader, Vader, Vader help ons
Stuur wat hulp van boven
Want mensen hebben me, hebben me aan het twijfelen gebracht

Waar is de liefde (Liefde)
Waar is de liefde (De liefde)
Waar is de liefde (De liefde)
Waar is de liefde, de liefde, de liefde

Opdrachten

Vraag: Kun je woorden of zinnen in het lied vinden die naar het evangelie verwijzen? Misschien vind je concepten en opvattingen die we in de les zijn tegengekomen? (Groepsdiscussie)

Project: Zoek in het lied verwijzingen naar het voorbeeld van Jezus over het voorkomen of stoppen van geweld. Waarom heersen geweld en oorlog nog steeds? Wat beschouw jij als de verantwoordelijkheid van christenen bij het vestigen van gerechtigheid en het cultiveren van harmonieus samenleven? Zoek op internet naar voorbeelden van christenen die de vrede verdedig(d) en. Maak een virtueel museum met informatie en foto's over hen en hun geschiedenis of daden.

4.7 WOORDENSCHAT

Verklarende woordenlijst van theologische begrippen, en informatie over historische personen en plaatsen.

Acacius, Heilige: Werd aan het begin van de 5e eeuw bisschop van Amida, een Armeense stad. In 419 stuurde keizer Theodosius II hem als ambassadeur naar de koning van Perzië en zijn aanwezigheid daar hielp het geloof van de orthodoxe gelovigen in de regio te versterken. Acacius bezocht Perzië voor de tweede keer op uitnodiging van de Perzische koning zelf, die hem wilde ontmoeten na zijn wonderbaarlijke daad van het bevrijden van 7000 Perzische gevangenen die door de Byzantijnen waren gevangengenomen. De Orthodoxe Kerk herdenkt hem op 9 april.

Carpus, Heilige: Leefde in de tijd van Nero (52 n.Chr.), en is een van de zeventig leerlingen van de Heer. Hij was een medewerker van de Heilige Paulus en, volgens zijn 2e brief aan Timoteüs, werkte hij aan de verspreiding van het evangelie in de regio van Troje. Later werd hij bisschop in Varna, Thracië, waar hij de geestelijke vader was van en een lichtend voorbeeld voor alle mensen van zijn bisdom. De Orthodoxe Kerk viert zijn nagedachtenis op 26 mei.

Fatalisme: Een visie of mening volgens welke alle gebeurtenissen onherroepelijk worden bepaald door een hogere macht, zoals het lot.

Kanon (kerkelijk recht): De voorzieningen die van tijd tot tijd door de Kerk zijn opgesteld om de verschillende dagelijkse problemen die zich voordoen in het kerkelijke en sociale leven te reguleren en aan te pakken. Het doel van de regels is om het geestelijk leven te bewaken en te beschermen.

Onthouding (van de Heilige Communie): Om pedagogische redenen legt de Kerk soms onthouding van de Heilige Communie op als boetedoening voor bepaalde ernstige overtredingen of mislukkingen. Boetedoeningen zijn handelingen die door de priester worden voorgesteld tijdens de biecht, zodat de gelovige de omvang van zijn overtreding kan begrijpen en zich naar het goede kan oriënteren. In de orthodoxe kerk omvatten veel voorkomende boetedoeningen intensief gebed, studie, vasten en liefdadigheidsdaden. Voor meer ernstige zonden kan de boetedoening zijn: onthouding (d.w.z. uitsluiting) van de Heilige Communie.

Passiviteit: gedrag dat acceptatie van een situatie impliceert en niet handelt of probeert te veranderen.

Ploeg: een landbouwwerktuig getrokken door een tractor of dieren om het land te ploegen.

Samaritanen: Zij waren de inwoners van Samaria. Samaria werd aangevallen door andere stammen die een heidens geloof hadden en de bevolking veranderde volledig door vermenging met de veroveraars. Hoewel ze hun geloof in de ene God van de Joden handhaafden, introduceerden de Samaritanen in hun geloof verschillende heidense gebruiken en ceremonies. Ze aanbaden God op de berg Gerizim en niet in de tempel van Salomo. In het Nieuwe Testament betekent het woord Samaritaan de onreine (zondige) en gehate persoon (Johannes 8:48).

4. 8 TRANSCRIPT EN DIALOGEN VAN DE VIDEO

Personages

YIORGOS : dertienjarige tiener

APOSTOLOS: de vader van Yiorgos

TEACHER: de godsdienstleerkracht

LEERLINGEN

HOND

SCENE 1

's Ochtends vroeg gaan Yiorgos en zijn vader Apostolos naar school. Apostolos gaat dan verder met zijn werk. Yiorgos voelt zich slaperig en zijn vader is hem aan het plagen.

VADER (glimlachend): Hé Yiorgos, loop eens door! Als we zo doorgaan, is het straks tijd om naar huis te gaan nog voordat je op school aankomt!

YIORGOS: Hou op, pa, ik voel me zo slaperig ... (gaapt)

VADER: Dan moet je eerder naar bed gaan, zodat je 's morgens beter kan opstaan.

Yiorgos antwoordt niet en gaapt opnieuw.

Terwijl ze verder over het trottoir lopen en een tuin passeren, verschijnt er een hond die woedend begint te blaffen. De hond gaat wild te keer en Yiorgos en zijn vader schrikken zich een hoedje.

YIORGOS: Ik schrok me rot!

VADER (boos): Stomme hond! Je laat ons keihard schrikken!

YIORGOS: Waarom blaffen honden soms zo? Waarom maken ze zoveel lawaai?

VADER: Hij is een bewaker. Hij denkt dat hij door zo te doen het huis beschermt tegen indringers.

YIORGOS: Nou, we hebben niet eens geprobeerd binnen te gaan!

VADER: Het maakt niet uit. Hij kan geen onderscheid maken of we binnen zullen gaan of niet. Hij beschermt simpelweg.

YIORGOS: Hij neemt zijn werk veel te serieus!

VADER (in een speelse bui): Ik weet niet of hij een goede bewaker is, maar hij is zeker goed in het wakker maken van mensen. Hij heeft heel de buurt wakker gemaakt en jou geloof ik ook! Ha ha!

YIORGOS: Pff... erg grappig.

Ze vervolgen hun weg en lopen uit het beeld.

SCENE 2

Samen komen ze op school aan. Ze zwaaien elkaar uit en Yiorgos komt het schoolplein op. Plots hoort hij geluiden van één kant van het schoolplein. Samen met andere jongeren gaat hij er nieuwsgierig heen. Twee studenten maken ruzie over hun voetbalteams. Enkele andere studenten proberen ze in bedwang te houden. Yiorgos observeert zonder iets te doen.

LEERLING 1: Je bent een dwaas en je verdient een pak slaag.

LEERLING 2: Durft maar dichterbij komen en je zult zien wat er gebeurt.

LEERLING 1: Denk je dat ik bang voor je ben? We weten allemaal wat een lafaard je bent. Je slaat altijd van achteren, net zoals je team dat op het veld doet. Je koopt de scheidsrechters om en dan win je de wedstrijden.

LEERLING 2: Helemaal niet, ik zal je recht in je gezicht slaan. Wat mijn team betreft, wen er maar aan onze ruggen te zien op de tribune, want jullie zullen ons nooit kunnen verslaan!

Een leraar ziet het gevecht en grijpt in. Ze houdt de jongeren tegen en gaat in gesprek met hen. Yiorgos kijkt nog steeds toe.

LEERKRACHT: Hé mannen, waar gaat het allemaal om? Ik kan het niet geloven! Jullie zijn al in het middelbaar en staan hier te vechten als kleine kinderen!

LEERLING 1: Hij is ermee begonnen, mevrouw.

LEERLING 2: Waarom sta je weer te liegen! Hij heeft me eerst beledigd, mevrouw.

Ze schreeuwen tegen elkaar en hun stemmen mengen zich met de stemmen van de andere leerlingen die bij het incident aanwezig zijn.

LEERKRACHT: (luid) Iedereen stop alsjeblieft! (Ze spreekt kalm tegen de eerste student) Dus vertel me eens, hoe beledigde hij jou?

LEERLING 1: Eh, nou... hij beledigde me niet echt, maar hij is tegen het voetbalteam dat ik steun.

LEERKRACHT: (in gesprek met de andere student). En hoe heeft hij je beledigd?

LEERLING 2: Nou, hij is ook tegen mijn team.

LEERKRACHT: Dus als ik jullie goed begrijp, staan jullie hier te vechten om jullie voetbalteams en is het niet persoonlijk.

LEERLING 2: (Hij schreeuwt luid met ontblote tanden en gebalde vuist) Ja, en als hij het nog een keer doet, zal hij ervoor betalen ...

Iedereen schreeuwt door elkaar. Het geluid verdwijnt langzaam terwijl Yiorgos naar LEERLING 2 kijkt en een logische associatie legt. Terwijl hij hem ziet grommen en dreigen met ontblote tanden, doet hij Yiorgos denken aan de hond die hem een paar minuten geleden bang maakte met zijn geblaf (hij herinnert zich dat de hond ook zijn tanden liet zien). Yiorgos stelt zich een paar seconden voor dat de leerling in een hond is veranderd. Yiorgos lacht hardop om deze gedachte en keert terug naar de werkelijkheid. De "hondenleerling" verandert weer in een mens en de stemmen om ons heen komen terug.

SCENE 3

De scène speelt zich af in de klas.

Dezelfde leerkracht die de ruzie op het schoolplein heeft gestopt, staat voor de klas.

LEERKRACHT: Ik geloof dat velen van jullie aanwezig waren bij de ruzie. Het is zeker niet ongebruikelijk dat mensen vechten, vooral als ze vinden dat iets van hen zelf wordt bedreigd.

LEERLING (MEISJE): Ja, Mevrouw, maar wat gebeurt er als ze allebei het gevoel hebben dat dit "iets" echt waardevol is?

LEERKRACHT: Aangezien dit een godsdienstles is, zullen we gaan kijken wat Jezus zegt over ruzies? Sla alstublieft de Bijbel open in Mattheüs, hoofdstuk 5, vers 38. (De leerlingen zoeken het vers en de leerkracht leest voor.) U hebt gehoord dat er werd gezegd: "Oog om oog en tand om tand." Maar ik zeg U: 'Weersta een boosdoener niet. Maar als iemand U op de rechterwang slaat, keer dan ook de andere toe.'

LEERLING 3: (Klaarblijkelijk verbijsterd) Sorry, Mevrouw, maar als ik het goed begrijp, zegt Christus dat we de anderen van ons moeten laten profiteren... Is dat juist?

LEERLING (MEISJE): Ja, zo zie ik het ook. Maar als ik me zo gedraag, zal de hele school me uitlachen!

De leerlingen beginnen een luidruchtige maar creatieve discussie, en de leerkracht loopt tussen de tafels door en luistert naar hen. Als ze Yiorgos passeert, die aan het laatste bureau zit, laat ze een briefje op zijn bureau liggen en knipoogt. Yiorgos kijkt verbaasd en verrast. Hij vouwt het briefje open en leest het volgende: "We gaan een spel spelen in de klas. Wat er ook gebeurt, sla alsjeblieft niemand terug, ook niet als anderen je ertoe aanzetten. Daar is een reden voor."

De leerkracht loopt terug naar voren en kondigt aan:

LEERKRACHT: OK, dus we hebben allemaal verschillende meningen. Zullen we een spel spelen?

Iedereen is enthousiast.

KLAS: Ja

LEERKRACHT: Geweldig. Dit is wat we gaan doen. Ieder van jullie geeft een tik op de arm, schouder of rug van de persoon die naast je zit. Laten we het om beurten doen, de een na de ander, als een domino-effect. Maar wees voorzichtig, niet te hard slaan, oké? Ik begin.

De leraar tikt de leerling aan die aan het eerste bureau zit. Dan lacht deze leerling en tikt de leerling naast hem aan. De volgende leerling geeft een tikje tegen de leerling achter hem, enzovoort. Gelach klinkt door de klas. Een volgende leerling staat op en gaat naar Yiorgos; hij slaat hem een beetje hard. Yiorgos huivert van de pijn, maar reageert niet, omdat de leraar hem had gezegd niets te doen.

LEERLING 4: (lachend) Kom op Yiorgos. Sla hem!

Yiorgos reageert niet.

LEERLING (MEISJE): (lachend) Hé, waar wacht je nog op? Sta op en sla hem.

YIORGOS: Nee, ik wil niet.

LEERLING 3: (duidelijk geïrriteerd). Wat bedoelt je? Dat is toch het spel ... YIORGOS: En ik zeg nee! Ik ga niemand slaan.

LEERLING (MEISJE): (boos) Mevrouw, zeg het hem toch! Yiorgos bederft het spel.

LEERKRACHT: Yiorgos, wil je niet doorgaan met het spel?

YIORGOS: Nee, mevrouw, ik vind het niet leuk.

LEERKRACHT: Dan ben ik bang dat we moeten stoppen. Zie je, dit is hoe het spel wordt gespeeld: we moeten allemaal degene naast ons raken. Als iemand stopt, stopt het spel ook.

KLAS: Uitroepen van teleurstelling. Ze kijken Yiorgos vijandig aan.

LEERLING 4: Zie je wat je hebt gedaan?

LEERKRACHT: Maar als jullie het anders bekijken heeft Yiorgos door ervoor te kiezen niemand anders te slaan, jullie een klap bespaard. Yiorgos brak de ketting van geweld toen die bij hem aankwam. Is hij echt een spelbreker, of is de helft van de klas hem een gunst verschuldigd omdat hij ze eigenlijk voor een klap heeft behoed? Misschien is geweld en slechtheid zoiets als een pandemie. Het wordt van de ene persoon op de andere overgedragen.

YIORGOS: Bedoelt u dat dit de oplossing is die Jezus suggereert voor onze ruzies?

LEERLING (MEISJE): (aarzelend) En ... Hoe zit het met de pandemie?

LEERKRACHT: Quarantaine is altijd een oplossing geweest om de verspreiding van een ziekte te voorkomen. Is geweld ook niet een kwaadaardige ziekte?

De leerlingen kijken elkaar zwijgend aan.

SCENE 4

. Yiorgos loopt met een klasgenoot terug naar huis

LEERLING (MEISJE): Hé, Yiorgos. Geloof je echt dat je zou kunnen doen wat Jezus suggereerde?

YIORGOS: Wat precies?

LEERLING (MEISJE): Niet te reageren wanneer anderen je kwaad doen. YIORGOS: Ik weet het niet. Het is echt moeilijk. Het lijkt mij dat we meestal reageren met "oog om oog en tand om tand", zoals ze zeggen.

LEERLING (MEISJE): Ja, dat klopt.

YIORGOS: Maar als je erover nadenkt, is wat Christus zegt waarschijnlijk het slimste om te doen. Wie zou er willen leven in een wereld van blinde en tandeloze mensen?

LEERLING (MEISJE): Je hebt gelijk in wat je zegt. Ik zou helemaal niet in zo'n wereld willen leven. Het zou een ...

Yiorgos en zijn klasgenootje lachen hardop. We zien hen lachend weglopen.

4.9 BIBLIOGRAFIE EN REFERENTIES

In deze lijst zijn ook de referenties opgenomen die gebruikt werden bij de voorbereiding van dit project. Referenties naar kunst en muziek zijn een meerwaarde die de leerlingen kunnen stimuleren tot een actieve lesdeelname.

4.9.1 Boeken

The Holy Bible, Old and New Testament, translated from the original texts, Athens: Hellenic Bible Society, 1997 [Η Αγία Γραφή, Παλαιά και Καινή Διαθήκη, Μετάφραση από τα πρωτότυπα κείμενα, Αθήνα: Ελληνική Βιβλική Εταιρεία, 1997]

“Dialogues in times of fanaticism”, Synaxis 104 (2007), pp. 3-87. [Διάλογοι σε καιρούς φανατισμών, περιοδικό Σύναξη 104 (2007), σσ.3-87]

“Violence, religions and multiculturalism”, Synaxis 98 (2006), pp. 3-54 [Η βία, οι θρησκείες και η πολυπολιτισμικότητα, περιοδικό Σύναξη 98 (2006), σσ 3-54]

Anastasios (Yannoulatos, Archbishop of Tirana): Vigilance, Debt of the Orthodox,

Athens, En Plo, 2017, [Αναστάσιος (Γιαννουλάτος, Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας), Εγρήγορση, Χρέος των Ορθοδόξων, Αθήνα: Εν πλω, 2017].

Anastasios (Yannoulatos, Archbishop of Tirana): Co-existence: Peace, Nature, Poverty, Terrorism, Values. Athens: Armos, 2015 [Αναστάσιος (Γιαννουλάτος, Αρχιεπίσκοπος Τιράνων), Συνύπαρξη: Ειρήνη, φύση, φτώχεια, τρομοκρατία, αξίες, Αθήνα: Αρμός, 2015]

Anastasios (Yannoulatos, Archbishop of Tirana), God manifested in flesh, Athens: Maistros, 2006 [Αναστάσιος (Γιαννουλάτος, Αρχιεπίσκοπος Τιράνων), Θεός εφανερώθη εν σαρκί, Αθήνα: Μαΐστρος, 2006].

Girard, R., La violence et le sacré, Editions Grasset, 1972 [P. Ζιράρ, Βία και θρησκεία: Αιτία ή αποτέλεσμα; μτφρ. Α. Καλατζής, Αθήνα: Νήσος, 2017]

Kalaitzidis, P., “Holy Lands and Sacred Nations”, Concilium: International Review of Theology, 2015.1, pp. 115-124.

Kalaitzidis, P. (ed.), Orthodoxy and Modernity, Athens, Indiktos, 2007 [Καλαϊτζίδης, Π. (επιμ.), Ορθοδοξία και Νεωτερικότητα, Αθήνα: Ίνδικτος, 2007].

Kasselouri-Chatzivasileiadi, Eleni (ed.): “Peace on Earth...”: a Vision and a Demand for Societies and Churches Today. An Orthodox Contribution, Athens: Indiktos, 2010 [Κασσελούρη-Χατζηβασιλειάδη, Ελ. (επιμ.), Και Επί γης Ειρήνη..., Όραμα και αίτημα για τους λαούς και τις χριστιανικές Εκκλησίες – Ορθόδοξη συμβολή, Αθήνα, Ίνδικτος, 2010]

Daniel, Jean, Dieu, est-il fanatique?, Paris: Diffusion Le Seuil, 1996 [Greek translation: Ντανιέλ, Ζαν, Ο Θεός είναι φανατικός;, Μετφ. Ανδ. Πανταζόπουλος, Επιμέλεια – Εισαγωγή Στ. Ζουμπουλάκης, Αθήνα: Πόλις, 1998]

Oz, Amos (2018), Dear zealots, Letters from a divided land, Houghton Mifflin Harcourt [Greek translation: Οζ, Άμος, Αγαπητοί ζηλωτές, τρεις στοχασμοί, Αθήνα, Καστανιώτη, 2020].

Papathanassiou, Ath. & Koukounaras-Liangis M. Lessons of Christian Ethics for C Class of Ecclesiastic Lyceum, Athens: Ministry of Education, 2020 [Παπαθανασίου, Αθ. – Κουκουνάρας Λιάγκης Μ., Θέματα Χριστιανικής Ηθικής, Γ' Εκκλησιαστικού Λυκείου, Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ., 2020].

Papathanassiou, Ath. N., The rupture with zero. Shots of political theology, Athens: Armos, 2015 [Παπαθανασίου, Αθ. Ν., Η ρήξη με το μηδέν. Σφηνάκια πολιτικής θεολογίας, Αθήνα: Αρμός, 2015].

Papathanassiou, Th. N., "Anthropology, Culture, Praxis" in S. Fotiou (ed.), Terrorism and Culture, Athens: Armos, 2013 [Θ. Ν. Παπαθανασίου, «Ανθρωπολογία, πολιτισμός, πράξη», στο Σ. Φωτίου (επ.), Τρομοκρατία και Πολιτισμός, Αθήνα: Αρμός, 2013]

Papathanassiou, Athanassios, My God, a foreigner. Texts on a truth "down on the street", Athens: En plo, 20085 [Παπαθανασίου, Αθανάσιος, Ο Θεός μου ο αλλοδαπός. Κείμενα για μια αλήθεια που είναι "του δρόμου", Αθήνα: Εν πλω, 20085]

Papathanassiou, Th., The church comes into being when it opens up,, Athens: EWN Plo, 2008 [Παπαθανασίου, Θ., Η Εκκλησία γίνεται όταν ανοίγεται, Αθήνα: Εν πλω, 2008].

Sevastakis, N. "Religious fanaticism or political pathology?", Frear, 2021 [Σεβαστάκης, Ν. Θρησκευτικός φανατισμός ή πολιτική παθολογία; Περιοδικό Φρέαρ, 2021] <https://mag.frear.gr/thriskytikos-fanatismos-i-politiki-pathologia/>

4.9.2 Kunst

Het verraad van Judas, 18e eeuws fresco (in restauratie) uit de Kerk van de Heilige Apostelen, Agia, Griekenland. Foto door Olya Gluschenko, 2017.

Duitse tank uit de Tweede Wereldoorlog, Envato Element.

Wehrmacht verkenningszeppelin in Frankrijk tijdens WOII, Envato Elements.

Duitse luchtmacht Panavia Tornado via Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:46%2B22_German_Air_Force_Panavia_Tornado_ILA_Berlin_2016_06.jpg.

Ku Klux Klan Crosss Burning, 1958, Wikimedia Commons, [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Klansmen_in_robos_with_burning_cross_\(State%27s_Exhibit_No.4\).De_fotograaf_van_deze_opname_is_niet_vermeld_of_bekend,_en_het_is_waarschijnlijk_dat_deze_foto_genomen_is_bij_een_Klan_cross_burning_in_earlyJanuary_\(8223346951\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Klansmen_in_robos_with_burning_cross_(State%27s_Exhibit_No.4).De_fotograaf_van_deze_opname_is_niet_vermeld_of_bekend,_en_het_is_waarschijnlijk_dat_deze_foto_genomen_is_bij_een_Klan_cross_burning_in_earlyJanuary_(8223346951).jpg).

Hospitaalridder Circa 1250 AD, Flickr, <https://www.flickr.com/photos/8765199@N07/4554617703>.

Kruistocht van de Albigenzen via Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Albigensian_Crusade_01.jpg.

Links naar illustraties opgehaald op 15 februari 2021.

**VOLOS
ACADEMY FOR
THEOLOGICAL
STUDIES**

Apostolos Barlos, MTh (Aristoteles Universiteit van Thessaloniki, Griekenland). Voormalig godsdienstleerkracht en onderwijsadviseur voor middelbaar onderwijs, instructeur levenslang leren, auteur van leerboeken voor godsdienstonderwijs op secundair niveau, medewerker voor Religieus Onderwijs in Volos Academie voor Theologische Studies.

Christos Fradellos, Mth (Kapodistrisch en nationale Universiteit van Athene - Griekenland, Neapolis Universiteit van Paphos - Cyprus), godsdienstleerkracht., auteur van het boek Islamic Orders in the Ottoman Crete, medewerker voor Religieus Onderwijs in Volos Academie voor Theologische Studies.

Vaso Gogou, BA in theologie en geschiedenis (Universiteit van Athene, Griekenland). Voormalig godsdienstleerkracht, leerkracht cultuur en esthetiek, instructeur levenslang leren, auteur van leerboeken voor godsdienstonderwijs op secundair niveau, medewerker voor Religieus Onderwijs in Volos Academie voor Theologische Studies.

Maria Anna Tsintsifa, Master in Intercultureel Onderwijs (Vrije Universiteit, Berlijn, Duitsland), Master in Speciaal Onderwijs (Frederick University, Cyprus). Leerkracht Griekse Literatuur, medewerker voor Religieus Onderwijs in Volos Academie voor Theologische Studies.

Nikolaos Tsirevelos. PhD (Aristoteles Universiteit van Thessaloniki, Griekenland). godsdienstleerkracht, hoogleraar godsdienstonderwijs en godsdienstwetenschappen (afdeling Primair Onderwijs, Universiteit van Thessalië, Volos), gastdocent christelijk onderwijs (afdeling Theologie en Cultuur, "Logos" Universiteit, Tirana, Albanië), medewerker voor Religieus Onderwijs in Volos Academie voor Theologische Studies.

EDUC8 Consortium

Dit boek is gefinancierd door het Fonds voor interne veiligheid - Politie van de Europese Unie.

